

Obștea vrânceană actuală. Definiția unei structuri¹

Liviu Măntescu

Université de Haute Bretagne, Rennes

Acest articol urmărește să definească obștea vrânceană de azi. În contextul schimbărilor succesive ale Legii proprietății în România și al dificultăților majore întâmpinate în procesul de retrocedare a pădurilor, observăm necesitatea definirii cât mai clare a obștii vrâncene actuale în raport cu obștea vrânceană arhaică studiată amănunțit de profesorul H.H. Stahl, a cărei definiție o găsim și astăzi în dicționarul de sociologie. Studiul urmărește trei segmente principale – definiția obștii vrâncene actuale din punct de vedere juridic, organizațional și instituțional. Partea dificilă constă în delimitarea segmentului organizațional de cel instituțional. Cum apare obștea ca organizație și ce înseamnă instituția obștii astăzi în comunitățile studiate? Ce studiem: o formă de proprietate comună nou alcătuită după Legea nr. 1/2000 și relațiile sociale emergente, „resturi” ale unei alcătuirii sociale arhaice care se manifestă pe lângă un drept de folosință restabilit sau devenirea unei instituții care răspunde altor finalități prin aceleași elemente constitutive ce o caracterizau și în trecut? Voi demonstra că obștea actuală păstrează elementele principale ale obștii „vechi”, adaptate unui nou context și că aceasta constituie o instituție, mai mult decât o simplă organizație.

Introducere

După apariția Legii 1/2000, satele din Țara Vrancei au avut dreptul de a-și revendica proprietățile confiscate de regimul comunist în anul 1948. Aceste sate dețineau suprafețe întinse de pădure și pășune alpină – între 2 500 și 5 000 de hectare fiecare. Dreptul de administrare și de folosință a acestui patrimoniu comunitar revenea locuitorilor satelor respective într-un regim ce se baza pe norme cutumiare foarte vechi care au asigurat Țării Vrancei un statut de independență în cadrul vechiului stat feudal moldovean. Primele

reglementări legale au fost impuse de stat în 1910, odată cu apariția Codului silvic. Începând cu această dată regimul de proprietate asupra posesiunilor comunitare este reglementat juridic și o structură organizațională este impusă cu atribuții foarte clar prevăzute într-un *Așezământ*.

Perioada comunistă a însemnat abolirea drepturilor de proprietate privată asupra pădurilor. Deși obștile ca structuri formale au fost desființate, legătura sătenilor cu proprietatea obștească nu a fost întreruptă în totalitate. Locuitorii satelor desproprietărite au continuat, legal și ilegal, să folosească resursele satelor lor. Perioada

de 50 de ani care a făcut instituția obștii inactivă nu a fost suficient de mare pentru a altera definitiv practicile și memoria colectivă a oamenilor.

În anul 2000, pe baza vechilor Așeză-minte, satele reintră în posesia proprietăților. Definierea obștii vrâncene actuale se face deci, luând în considerare mai multe aspecte ale aceleiași realități: voi începe prin prezentarea obștii vrâncene sub aspect juridic, întrucât fiecare obște studiată este o persoană juridică, cu toate caracteristicile unei astfel de entități; apoi, fiecare obște este definită printr-o serie de atribuții pe care le are vis-a-vis de resursă și de comunitatea care deține, *de jure*, această resursă. Atribuțiile obștii sunt cuprinse într-un statut, acest statut conține și prevederi legate de structura organizațională a obștii. În fine, multe dintre atribuțiile exercitate rămân în afara statutului în procesul interacțiunii acestei „organizații” cu comunitatea căreia îi aparține și care o formează până la urmă – apare astfel un sistem relativ coerent de practici și norme pe care îl putem înțelege ca dimensiunea instituțională. Între organizație și instituție trebuie făcută o distincție netă și foarte clară încă de la început. Ceea ce numesc aici organizație reprezintă structura agregată de funcții în cadrul procesului decizional, formal, din obște (adunare generală, consiliu de administrație, președinte etc.). Instituția obștii este răspunsul la o nevoie a comunității: gestionarea proprietății colective. Pentru a răspunde acestei nevoi oamenii nu se folosesc numai de regulile scrise din cadrul statutului. Instituția obștii apare, în sens durkheimian, ca o serie de modalități de sancționare, reprezentări ale modului de gestionare a resursei, tipuri de comportament, de conflict și în ultimă instanță de simțire față de resursă și de comunitate. Voi detalia cele expuse mai sus, atrăgând atenția că împlinirea celor trei elemente –

juridic, organizațional și instituțional – fac din dimensiunea socială a obștii o realitate extrem de complexă ce nu poate fi supusă unui singur tip de abordare. Abordarea de față este una structural-funcționalistă care pledează pentru o continuitate la nivelul elementelor constitutive structurii și adaptarea lor la un nou cadru de referință.

Descrierea cercetării, note metodologice

Prima cercetare a început în satele Păulești și Hăulișca, în anul 2003 pe data de 6 decembrie având loc prima deplasare². Satele au constituit obiectul unui studiu extensiv, de tip monografic, ce a durat aproape 9 luni, cu deplasări succesive în lunile februarie, aprilie, iunie și iulie ale anului 2004. Pornind de aici am extins cercetarea asupra întregii zone (cu deplasări împreună cu echipe de studenți în zece sate) după modelul oferit de metodologia „stației-pilot” a lui Anton Golopenția folosită în plasa Dâmbovicului (Golopenția și Pop, 1942).

Demersul nostru a vizat cercetarea unei instituții comunitare, obștea, și a viabilității proprietății comune în contextul socio-economic actual. Instrumentele folosite au îmbinat părțile cantitative și calitative ale cercetării sociologice³, dar am recurs mai ales la chestionar și interviuri semistructurate, focus-grupuri și observație. În acest articol ne bazăm pe chestionar, interviu și analiza documentelor (statute). Chestionarele au fost aplicate în patru comunități⁴, baza de date cuprinde în total 304 chestionare, cu 101 itemi grupați în zece dimensiuni⁵. Baza de date calitative cuprinde 170 de interviuri⁶. În total, au fost investigate 12 localități. Fiecare dintre acestea ne relevă situații particulare, însă și elemente de similitudine. Ne vom opri mai ales asupra similitudinilor, făcând

însă referiri la diferite alte cazuri. Am încercat să privesc obștea generic, ca pe ceva ce transcende particularul unei comunități și al unui timp.

Perspectiva juridică

Încercarea de definire a obștilor din punct de vedere juridic s-a făcut pentru prima dată în Codul silvic de la 1910. La întocmirea acestui corpus de legi s-a plecat de la constatarea unei probleme reale: „Societățile mari exploatare, compuse aproape în unanimitate din străini, asigurându-și sprijinul moșnenilor sau răzeșilor fruntași, au cumpărat mai toate pădurile răzeșilor sau moșnenilor cu prețuri foarte mici, aproape pe nimic, în comparație cu valoarea lor” (din expunerea de motive a legii, *apud* Stahl, 1998, 191). Cu toate acestea, chiar dacă legiuitorul de la acea vreme a fost, să spunem, bine intenționat, s-a comis o greșeală juridică majoră: confundarea indiviziunii cu devălmășia. Noțiunea de indiviziune are la bază Codul civil care prevede că orice fel de drept se poate vinde și este socotit marfă.

„[...] în termenii Codului civil, orice proprietar aflat în indiviziune putea cere ieșirea din indiviziune, așa cum putea și vinde dreptul său indiviz. Ca atare, acțiunea de cumpărare a drepturilor indivize ale moșnenilor era o operațiune corectă sau, în tot cazul, legală.” (Stahl, 1998, 194)

Diferența dintre indiviziune și devălmășie este următoarea: în indiviziune moșneanul sau răzeșul își poate vinde dreptul, poate ieși din indiviziune, poate acumula mai multe drepturi, obștea este deci negalitară, în timp ce, în cazul devălmășiei, dreptul este inalienabil, sau cum spune legea pământului pe care și azi o invocă vrâncenii, „vrânceanul se naște cu drept și moare cu drept”. Greșeala de la data întocmirii Codului silvic din 1910 este că

s-a plecat, inconștient sau nu, de la o prejudecată teoretică, și anume că devălmășia este efectul unei indiviziuni succesoriale, prin care drepturile la resursă din cadrul obștii se transmiteau prin succesiune în cadrul spițelor de neam (Stahl, 1998, 194-195). Incompatibilitatea realității vrâncene cu realitatea juridică ce abia se constituia la acea dată a creat o situație favorabilă marilor exploatare de materie primă lemnoasă, oferindu-le posibilitatea să profite de pe urma unui vid legislativ. Statul luase sub aripa sa ocrotitoare obștile, el le impunea acum o reglementare juridică după care să funcționeze, să-și administreze resursa, însă el nu asigura un cadru legislativ care să acopere realitățile din teren. Această situație juridică incompletă, și deci neclară, va fi moștenită întocmai de Legea nr. 1/2000.

Așezământul din 1923, întocmit după prevederile art. 37 din Codul silvic, este o formă tipică de înregistrare juridică a obștilor devălmășe. El este redactat la nivel central în aceeași formă, lăsându-se spațiu pentru completare acolo unde este cazul: numele și reședința obștii, numele proprietății devălmășe și locul unde este situată etc. Împărțirea pe capitole și conținutul articolelor este absolut identică pentru fiecare așezământ de obște în parte. Forma juridică nu este precizată, iată ce spune articolul 1 al Așezământului comunei Negrilești (Putna), proprietară a muntelui Roșchilele – „Ceata de moșneni (sau răzeși) poartă numele de: *Obștea Comunei Negrilești*, avându-și sediul în comuna Negrilești, plasa Vrancea, județul Putna”.

Obștile vrâncene nu au adoptat simultan așezământul, imediat după publicarea acestuia de către autorități. Stabilirea comisiei de administrare, a structurii organizatorice pe care așezământul o impunea s-a făcut lent și nu fără incidente⁷ (Stahl, 1958, II, 210-221).

Regimul comunist desființează dreptul la proprietate privată, întreaga avere a sateilor devenind, după cum știm, proprietate a statului. Odată cu Legea nr. 1/2000, comunitățile au dreptul de revendicare a vechilor proprietăți. Autoritățile județene au întocmit un statut, având drept model Așezământul din 1923. Statutul de funcționare a obștii, votat în adunarea generală a fiecărei comunități, a fost întocmit așadar pe baza statutului din perioada interbelică, iar modificările ce au fost aduse nu au fost unele substanțiale. Faptul că *Statutul* a fost creat pe baza *Așezământului* constituie dovada că la nivelul juridic actual funcționarea instituției obștii, într-un cadru formal pe baza vechilor prevederi, este considerată o alegere viabilă. Acest element marchează continuitatea, sub aspect juridic, între obștea de dinainte de regimul comunist și cea prezentă.

„...după 2000, a apărut Legea nr. 1 și imediat trebuia să ai toate documentele în termen de 60 de zile, inclusiv statutul obștii, trebuia să stai 15 zile la judecătorie să se dea hotărârea. Cel mai bun statut l-a avut obștea Păulești. Am luat din ambele statute, și din 1913, și din 1923, am discutat și cu directorul prefecturii, trebuia să merg la un notar, să parcurgă tot pachetul de legi, să încadreze fiecare statut din articol în lege, am mers pe cea mai simplă cale, am adaptat statutul vechi, dar cu posibilitatea de a fi amendat. N-au fost probleme cu martorii, cu hotarele, eu știam de procesele din vecinătate, am trimis statutul la toate Comisiile de Constituire, Comisiile de Administrație, le-am semnat, iar când a venit legea am atașat-o la dosar.

La noi nu am găsit ștampilă, la Păulești ultimul președinte de obște a dat foc documentelor.” (N.B., 52 de ani, Păulești)

Statutul actual aduce însă ceva absolut nou: denumește obștea ca Asociație. Membrii obștii sunt membri într-o asociație de proprietari făcându-se iarăși confuzie între

indiviziune și devălmășie. Piatra de încercare a acestei diferențe stă în dreptul de înstrăinare a bunului, a dreptului în obște. Dacă într-o asociație de proprietari agricoli un proprietar are dreptul de a ieși din indiviziune împreună cu proprietatea sa și cu dreptul de folosință asupra ei, în ceea ce privește „asociația” obștii, „În baza dreptului său de codevălmaș, nici unul dintre membrii obștii nu poate exercita acte de proprietate sau de posesie individuală asupra averii obștii” (art. 10). Pierderea calității de membru în obște se face astfel: „odată cu decesul membrului sau dacă acesta a fost înstrăinat” (art. 5). Nu se face nici o specificație asupra modalităților de înstrăinare a drepturilor, dar articolul 9, alineatul c, prevede foarte clar: „Nimeni nu poate dobândi mai mult de 10% din totalul drepturilor în obște”. Prin aceste prevederi se conservă caracterul devălmaș și egalitar al obștilor vrâncene.

Trebuie spus că statutul nu este același pe întreg teritoriul țării⁸. Din discuțiile pe care le-am avut cu autorități administrative ale județului Vrancea reiese că forma de asociație este expresia acoperirii unui vid legislativ, aceeași carență juridică moștenită din 1910, neexistând o încadratură juridică mai apropiată.

Structura unei organizații

Obștile exploatează pădurile, sub controlul și expertiza structurilor silvice specializate, o parte a lemnului revenind consumului proprietarilor sub formă de lemn de foc și de construcție ori sunt date spre exploatare unor societăți comerciale pe bază de licitație, beneficiile astfel obținute fiind utilizate fie pentru dotarea obștii – construcția unui sediu, utilaje de exploatare –, fie pentru întreținerea și dezvoltarea infrastructurii locale. Atribuțiile obștii,

modalitatea de acordare a drepturilor, de conducere și control sunt reglementate de *statut*. Descrierea generală a acestui tip de organizație se poate rezuma astfel :

Tabelul 1. Tip de organizare a exploatărilor silvice

Tipul organizației	Asociație juridică
Obiective	<ol style="list-style-type: none"> 1. Administrarea proprietății comune forestiere cu respectarea prevederilor legale 2. Organizarea și desfășurarea de activități industriale pentru exploatarea, prelucrarea și comercializarea produselor provenite din terenurile proprietate a obștii, construirea și achiziționarea utilajelor necesare acestora 3. Organizarea și finanțarea din fonduri proprii a activităților educative, culturale, sportive, religioase
Activități	<ol style="list-style-type: none"> 1. Conservarea și dezvoltarea fondului forestier 2. Exploatarea forestieră și economia vânatului 3. Prelucrarea lemnului și fabricarea de mobilier sau a altor produse din lemn 4. Activități comerciale cu amănuntul și ridicata 5. Fabricarea de construcții 6. Transport de marfă intern și internațional
Structură	<ol style="list-style-type: none"> 1. Consiliul de administrație, format din : <ol style="list-style-type: none"> a) președinte, ales la doi, patru sau cinci ani prin votul majorității membrilor ; b) vicepreședinte ; c) secretar ; d) consilieri, doi sau patru la număr 2. Comisie de cenzori 3. Contabil 4. Adunarea generală formată din toți membrii obștii, persoane cu vârsta peste 18 ani, <i>ai căror părinți sunt sau au fost membrii (!)</i> (art. 4, 14, 16) 5. Angajați ai obștii, în funcție de utilajele deținute : drujbiști, ifroniști, șoferi etc.

Nu știm care e deosebirea clară între clienți și beneficiari în ceea ce privește organizația obștii : putem spune că beneficiari sunt proprietarii, obștenii, dar și instituțiile din comunitate : școala, biserica, primăria. Din punct de vedere contabil, să zicem, aceștia sunt clienți, dar din punct de vedere juridic locuitorii comunei sunt proprietari deopotrivă. Societățile comerciale de exploatare și prelucrare a lemnului constituie partenerii de afaceri cei mai importanți ai organizațiilor obștești. De cele mai multe ori obștea nu are posibilitatea industrială de exploatare și prelucrare a întregii mase lemnoase care se află în

administrarea sa. Această incapacitate este, credem noi, o lipsă de interes din partea structurilor de conducere, dar și din partea statului, de a scurta drumul către produsele finite, și deci de obținere a unui profit mai mare de către comunitate. Cert este însă că foarte multe societăți de exploatare și prelucrare a lemnului cumpără loturi de pădure prin licitații organizate de obști. Pentru cele 4 500 de ha de pădure ale Obștii Păulești, de exemplu, se organizează cam două-trei licitații pe an. În multe cazuri, licitațiile au caracter clientelar, se prezintă numai un singur licitator, fraudele fiind evidente în detrimentul comunității.

Societățile care licitează pot proveni din satele vecine și atunci există suspiciuni de privilegiu (două dintre cele mai mari companii din Țara Vrancei provin din Tulnici și Nereju), dar sunt și societăți din alte județe ale țării. Relația cu societățile de exploatare este foarte importantă, deoarece de aici provin veniturile obștii. Neîncasarea la timp a banilor de la partenerii licitatori produce un șir de întârzieri în plata pentru pază către Ocolul Silvic, de taxe și impozite către stat. *Obștea* poate trece în incapacitate de plată și patrimoniul colectiv ar fi pierdut în favoarea statului. De cele mai multe ori relația contractuală este respectată și nu se discută între parteneri de pe poziții de forță.

Până în acest punct al analizei am văzut că, din punct de vedere juridic, obștea se prezintă ca o asociație de proprietari, încadrată eronat, dar fără posibilitate de a găsi în sistemul legislativ actual o alta mai adecvată.

Am punctat inițiativele juridice ale statului român privitoare la proprietatea comună din 1910 și până în prezent. Din aceste demersuri ale autorității statului s-a născut organizația obștii pe care am prezentat-o mai sus. *Obștea* nu este însă numai o persoană juridică și o organizație cu atribuții, obligații și scopuri bine definite, ea este mai mult decât atât, o instituție a satului.

Obștea ca instituție

Profesorul Stahl precizează că intrarea în disoluție a satului arhaic atrage după sine și dispariția instituției centrale a acestuia : obștea.

„...destrămarea devălmășiei sătești este paralelă și direct legată de o dispariție simultană a puterilor obștii.” (Stahl, 1958, III, 29)

Prin schimbarea contextului economic și a presiunilor venite din exteriorul

comunităților, fie că e vorba de elemente alogene care slăbesc puterea obștii, sau că sunt clasele boierești care urmăresc aservirea satelor, obștea ca instituție slăbește și nu mai poate controla activitatea membrilor comunității. Dezvoltarea pieței comerciale face ca o parte a indivizilor să nu mai urmeze destinul comun al satului, să urmărească venitul, înavuțirea, și asta nu de puține ori în detrimentul interesului comunitar.

Ipoteza studiului meu este că obștea ca instituție există și astăzi, diferită în manifestare, dar având la baza mecanismului de funcționare actual aceleași principii pe care Henri H. Stahl le enumeră pentru funcționarea obștii satului arhaic. Structura de funcționare a unei instituții este dată de nevoile indivizilor, acestea formând ceea ce Berger și Luckmann denumesc ca fiind *structura de relevanță* (1999). Să vedem cum arată o astfel de structură de relevanță în satul arhaic. Am plecat de la premisa că în Evul Mediu și până târziu în zorii modernității, nevoia primă pentru o comunitate este aceea de libertate, apărarea neatârării⁹ (Cherubini, 1999, 127 ; Duby, 1962, vol. 1, 105-113, 210 ; vol. 2, 233 ; Mandras, 1995, 160-161). Aceasta implica, în cazul Vrancei, păstrarea proprietății comune, iar ea la rândul său se făcea în primul rând prin controlul asupra comunității. Controlul îl exercita obștea, adică comunitatea însăși, prin menținerea activă a șapte elemente: egalitate în drepturi, democrație participativă, control gerontocratic, inalienabilitatea dreptului, băștinășie, indivizibilitate, devălmășie. Aceste elemente alcătuiesc instituția obștii, iar ele sunt întărite, la rândul lor, de obște. Există deci o relație în dublu sens între cele două.

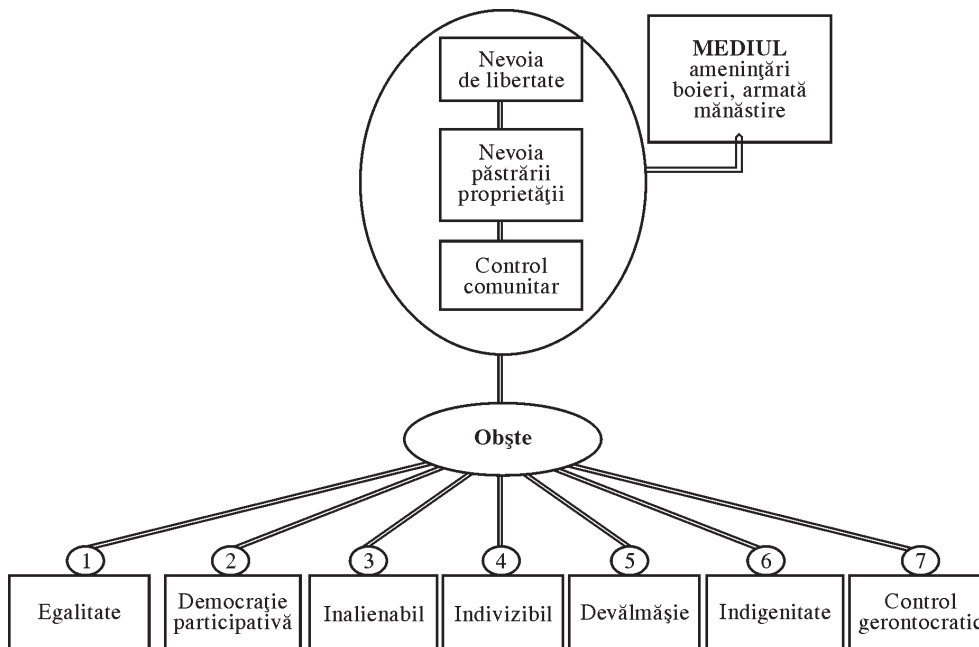

Figura 1. Controlul obștii prin cele șapte elemente

Pe rând, elementele slăbesc, controlul se păstrează tot mai greu, dar asta pentru că și nevoia de libertate nu mai este așa de stringentă: feudalismul este desființat, Statul Român modern ia ființă și este abolită servitutea și senioratul. Concomitent deci cu slăbirea controlului obștii are loc și o schimbare a structurii de relevanță și a mediului.

Astăzi, nevoile oamenilor sunt variate, diversificate, în funcție mai ales de vârstă, sex, stare materială etc. Putem spune că există un element central la nivelul necesității comunitare care să determine supraviețuirea unei instituții cum este obștea? Schimbarea structurii de relevanță face din instituția obștii o entitate amorfă care stă în calea „progresului și a dezvoltării”, „trăgând țara cu câteva veacuri înapoi”, așa cum afirma Take Ionescu (Stahl, 1998, 195-196) încă de acum aproape o sută de ani? Sau obștea este și acum necesară?

Vom urmări cum se schimbă elementele structurale ale obștii actuale față de cele ale obștii arhaice, felul cum principiile constitutive se raportează la modificarea structurii de relevanță și a mediului.

Și astăzi oamenii percep obștea ca fiind „a lor”, o instituție care nu ar trebui să dea prea multă socoteală statului, dar care să fie totuși protejată într-un fel de stat, prin Ocolul Silvic.

„Da, ar trebui să controleze statul, dar nu statul stat. Obștile astea sunt conduse de ocoale. Ocoalele noastre să ne facă mărcături, să ne dirijeze lucrarea silvică. Ar fi bine să intervină, dar cu ceva legal. Nu aiurea. Nu să ne impună...” (T.C., 52 de ani, Negrilești)

77,3% dintre cei chestionați au răspuns că obștea ar trebui să se ocupe și de altceva în afară de pădure. Din interviurile efectuate am observat că de multe ori sătenii se așteaptă ca obștea să se ocupe

de niște probleme comunitare care nu îi sunt atribuite prin statut (a se vedea tabelul de mai jos). La adunările generale se iese conflicte majore între oamenii care pretind obștii să repare drumul, să repare școala, să ajute biserica etc. De cele mai multe ori banii sunt investiți în sprijinirea altor instituții comunitare.

Tabelul 2. Dezvoltarea comunitară ce ar reveni obștii

Ce ar trebui să facă obștea ?	
Să facă drumuri	35,2%
Să ajute oamenii cu bani	21,1%
Să administreze satul	12,6%
Să bage apă, cablu, telefon	9%
Să ajute biserica	3,5%

De aici tragem concluzia că un factor ce poate determina nevoia existenței obștii ca instituție în zilele noastre este dezvoltarea comunitară prin mijloace proprii. Aceste mijloace sunt susținute de o resursă

proprie – pădurea și pășunea. De aceea, managementul eficient al acestor resurse oferă mai multe oportunități de dezvoltare a comunității. Oamenii știu că trebuie să trăiască acolo, în satele lor, chiar dacă noua oportunitate a migrației externe și-a creat imaginea unui *El Dorado*. Așadar, nevoia dezvoltării comunitare menține instituția obștii și o face necesară. Să vedem cum ar arăta modelul cauzal : nevoia dezvoltării comunitare este acut percepută de săteni ; această necesitate este și reflectarea unei distanțe tot mai mari interpușe între ei și structurile de stat. Ea dezvoltă un comportament de inițiativă economică la nivel local, sau cu alte cuvinte oamenii conștientizează dezvoltarea comunității lor prin eforturi proprii. Însă comportamentul de inițiativă economică trebuie să fie susținut și de oportunități economice reale de dezvoltare. Existența obștii este văzută ca un avantaj pe care comunitatea lor îl are¹⁰. Deocamdată subliniem structura instituției obștii actuale :

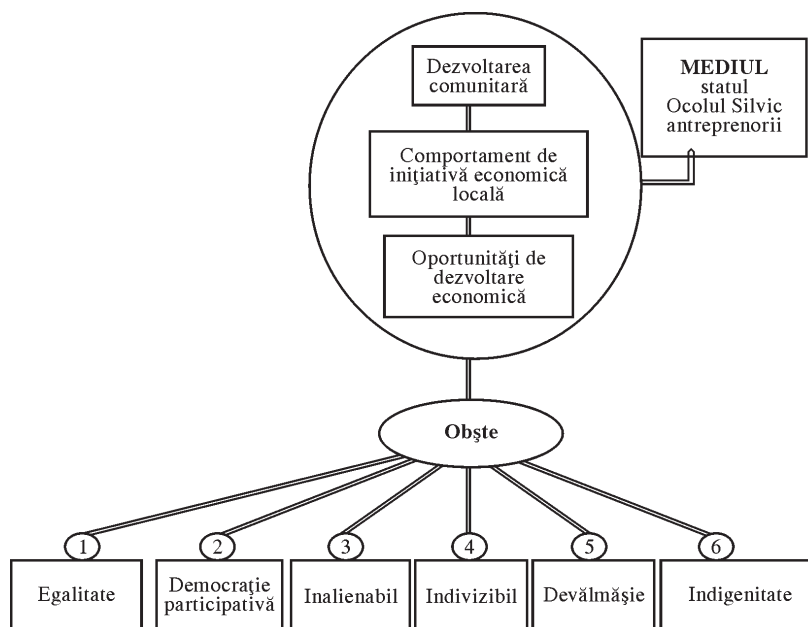

Figura 2. Reglementări juridice în confruntarea cu alți agenți economici

Mediul este alcătuit din autoritatea statului care impune niște reglementări juridice cu privire la exploatarea, prelucrarea și valorificarea lemnului sau a fructelor de pădure, plante medicinale etc. Participarea pe piață se face alături de alți agenți economici cu care obștea trebuie să se confrunte. Pentru a putea însă să reprezinte interesul comunitar și nu unul individual al unor antreprenori locali, obștea trebuie să fie susținută și să susțină la rândul ei șase elemente : dreptul egalitar, democrația arhaică, inalienabilitatea dreptului, indivizibilitate, devălmășie și principiul indigenității. Un element se pierde față de trecut, controlul gerontocratic¹¹. Dintre acestea, pe primele cinci le considerăm vitale, adică fără ele *nu se mai poate vorbi de instituția obștii* ca având legătură cu instituția arhaică descrisă de profesorul Stahl ; obștea s-ar transforma dintr-o instituție ce deservește nevoile comunitare într-una subsumată nevoilor unor indivizi ai comunității, ale unor agenți locali mai puternici.

Principiul indigenității, al șaselea element, nu este activ în toate obștile. Majoritatea obștilor acceptă nou-veniții, cu condiția ca ei să fie domiciliați legal în sat și să plătească o taxă de zece dolari, lucru prevăzut în statut. Mulți dintre cei veniți nu plătesc taxa pentru că li se pare mare. Locuitorii celor două tabere din Vrâncioaia au ales să nu fie obșteni, chiar dacă au și ei nevoie de lemne pentru încălzire. Reactivarea principiului indigenității se face în comunități care au fost supuse unui val de nou-veniți foarte mare. Comuna Tulnici constituie exemplul cel mai bun : listele ce au fost întocmite aici în 1923 pentru statutarea obștii au constituit reperul pentru stabilirea persoanelor ce au drept în obște. Deși inițial, în 2002, au fost acceptate și familiile stabilite în sat după război, ulterior, constatându-se numărul lor prea mare, adunarea generală a hotărât înapoierea banilor și excluderea lor din

obște, membri în obște fiind numai urmașii celor de pe listele din 1923. *Principiul indigenității* este dovada cea mai bună a existenței caracterului latent al unor elemente constitutive pentru instituția obștii. De asemenea, observăm că în astfel de situații oamenii nu se prevalează prea mult de statut, nu îl privesc ca pe ceva ce nu se poate schimba, ca pe un cadru normativ ce trebuie urmărit în litera lui¹².

Celelalte elemente sunt însă vitale deoarece fără ele dispăre caracterul comunitar al obștii. *Dreptul egalitar* prevede ca fiecare obștean să aibă cotă parte egală din extracție și/sau din dividende. De asemenea, el presupune egalitatea votului – cu alte cuvinte, votează omul și nu dreptul său, cum se întâmplă încă dinainte de război în modelul obștilor câmpulungene.

Democrația participativă presupune luarea deciziilor cu privire la administrarea proprietății comune prin participare efectivă a tuturor membrilor obștii, în procesul consultativ și decizional. Funcționarea practică a acestui principiu este discutabilă. La ora actuală doar 36% dintre obșteni declară că au participat la ultimele adunări generale.¹³

Indivizibilitatea presupune interzicerea împărțirii proprietății comune oamenilor ce compun obștea, altfel spus, crearea de proprietate individuală. Pe această dimensiune este foarte interesantă susținerea din partea populației. 41,2% dintre localnicii chestionați apreciază că ar prefera ca obștea să se divizeze. Observăm că această atitudine este exprimată mai frecvent de femei și de non-băștinași. Apreciem că acesta este un procent destul de crescut, dacă ne gândim la faptul că indiviziunea este principiul pilon al instituției obștii.

Devălmășia înseamnă, la fel ca și în trecut, folosirea întregii resurse, fără a avea limite de spațiu. Un obștean poate tăia lemn de oriunde din pădurea obștii. Există însă acum limita de cantitate –

obșteanul nu mai poate tăia după trebuință, cât vrea, ci în limita stabilită, pe acel an, de adunarea generală. Datorită amenajamentelor silvice, suprafața este împărțită pe zone ce sunt exploatate succesiv, astfel că oamenii taie de oriunde, dar dintr-o anumită suprafață. S-ar putea spune că astăzi devălmașia există, dar reglementată silvic.

Inalienabilitatea dreptului consistă în imposibilitatea vânzării dreptului în obște unor persoane din afara obștii sau din interiorul ei, cu alte cuvinte, se împiedică deținerea mai multor drepturi de către o persoană și transformarea proprietății comune în proprietate privată, a interesului comunitar în interes personal de înavuțire. Există o lacună în statut la această prevedere: calitatea de membru încetează prin moarte, prin mutarea din localitatea și prin înstrăinarea dreptului. Deci, teoretic, dreptul s-ar putea înstrăina, însă nu există nici o prevedere a modului cum s-ar putea produce aceasta. De consemnat că există posibilitatea legislativă, apărută odată cu Așezământul din 1923. Articolul 9, alineatul c din statut, care dă o lămurire suplimentară, cu o mare greutate: înstrăinare între membrii obștii „fără ca vreun membru să poată deține mai mult de 10% din totalul drepturilor în obște”. Cu alte cuvinte, s-a împiedicat spargerea principiului dreptului egalitar și acapararea obștii de persoane din interiorul și din exteriorul ei. Mulți dintre cei intervievați ne spuneau că obșteanul se naște și moare cu drept. Se întâmplă deseori ca persoane care nu au ce face cu cantitatea de lemn convenită să își vândă cantitatea de lemn pentru acel an sau poate și pentru anul următor. Dar aceste persoane vor primi în fiecare an aceeași cantitate de lemn și apoi vor vinde lemnul, dacă vor, cui vor. Nu vând însă dreptul de a primi lemn. Din baza de date, cifrele confirmă cele arătate mai sus: 87% dintre cei chestionați

cred că obștenii nu ar trebui să aibă permisiunea de a vinde dreptul lor din obște unor persoane străine de sat, 68% cred că nu ar trebui să existe persoane care să aibă mai multe drepturi.

Conflictul cu trecutul sau reactivarea latențelor comunitare

Am arătat că nu există un consens cu privire la investițiile comunitare și de multe ori acestea au fost cauză de conflicte deschise între participanții la adunările generale, că majoritatea celor chestionați, 77,3%, cred că obștea ar trebui să se ocupe și de altceva în afară de administrarea proprietății comune. Alte date cantitative dau conturul reprezentării instituției obștii în trecut și al atribuțiilor sale față de comunitate: 80,9% cred că obștea veche era mai liberă în ceea ce privește accesul oamenilor la resursă, 71% cred că ea făcea mai multe pentru sat, în timp ce 79,3% cred că ea era mai aproape de nevoile oamenilor. 72,7% cred că în trecut obștea era mai independentă față de stat. Aceste variabile, introduse în analiza factorială, ne arată existența unui singur factor.

Potrivit datelor de mai sus, avansăm următoarea ipoteză de lucru: dacă oamenii valorizează pozitiv obștea veche, atunci ei vor ca obștea actuală să se ocupe și de altceva în afară de pădure. Sau cu alte cuvinte *cu cât oamenii valorizează mai favorabil instituția veche a obștii, cu atât tind să atribuie instituției actuale alte sarcini decât cele strict de administrare a proprietății comune, pentru care ea funcționează după statut*. Aceasta ne dovedește că reprezentarea oamenilor asupra obștii actuale este ancorată în trecut¹⁴. Oamenii cred că obștea ar trebui să se ocupe și de altceva în afară de administrarea pădurii, deoarece asociază obștea actuală

cu vechea instituție a obștii. Simpla funcționalitate în acord cu prevederile statutului nu îi satisface. Din interviurile făcute cu șefii de obște reiese nemulțumirea acestora față de atitudinea oamenilor care nu înțeleg că anumite lucruri nu intră în atribuțiile obștii – de pildă, repararea drumurilor.

Acest tip de conflict constituie o constantă la toate obștile studiate. Fără excepție în comunitățile în care am mers există contestatari ai activității obștii pe acest subiect. Există alte conflicte, devenite *conflicte specifice*, cum este cazul conflictului politic din Nereju – în care sunt implicate forțe politice din afara comunității cu scopul de a obține profit de pe urma exploatarea; cel cu preotul din Vrâncioaia – în care oamenii îl acuză pe preot că are gater și „nu se cade, preotul are altă sarcină” spune o parte a oamenilor; conflictul din Negriștea – în care conducerea obștii este revendicată de două grupuri rivale și se acuză reciproc de fraudă în alegeri, conflict ajuns în tribunal de altfel etc. Însă *conflictul cu trecutul* reprezintă o latență sufletească difuză (Bădescu, 1997). Am să încerc în rândurile de mai jos o aplicare a teoriei profesorului Bădescu la un nivel al comunităților studiate. Caracteristicile unei astfel de latențe sunt următoarele: „a) se distribuie peste tot fără să se împartă ori să se împuțineze; b) alcătuiesc pentru oricine și pentru orice entitate un depozit nepuizabil de virtualități pe care, la om, le-am putea denumi, în registru cvasimetaforic, protovirtuți și pre-sentimente; c) îmbracă forma unor reacții afective la rău [...]; au proprietăți unificatoare și înălțătoare [...]” (Bădescu, 1997, 12).

Conflictul cu trecutul îmbracă caracteristicile unei *latențe sufletești difuze* pentru că:

1. este o constantă;
2. pleacă de la încercarea de a egala o *vârsta de aur* a comunității și de a recupera niște virtuți;

3. se constituie, prin caracterul conflictual, într-o *comunitate de ofensă* (Bădescu, 1997, 58);

4. are o finalitate socotită de oameni ca fiind izbăvitoare de lipsurile cu care se confruntă comunitatea lor.

Am văzut cum, pe suport statistic, suntem perfect îndreptățiți să afirmăm că reprezentarea obștii actuale în comunitate capătă caracteristicile instituției vechi a obștii și cum această reprezentare este generatoare de conflict la nivel local. Acest conflict are însă o funcție regulatorie și existența lui este măsura potențialității instituției. Este vorba de un tip de *local knowledge*, în sensul dat de Hobarth (1997) termenului¹⁵, care facilitează accesul la diferite genuri de acțiune colectivă, de decizie și de control instituțional, prin care instituția în cauză, obștea, răspunde unor provocări sau probleme de actualitate.

Concluzii

În acest articol am arătat că există o structură a instituției obștii care se reproduce și astăzi chiar dacă mediul și finalitatea se schimbă. Cele cinci elemente vitale identificate de mine definesc instituția obștii acum, la fel ca în trecut. Felul în care elementul al șaselea, *indigenitatea*, reapare puternic numai în anumite cazuri reflectă tocmai tendința latenței și a potențialității elementelor structurii. Spuneam că celelalte cinci elemente sunt vitale, deoarece fără ele ar dispărea proprietatea comună, ea s-ar transforma în proprietate individuală și deci nucleul în jurul căruia se țese instituția obștii s-ar dizolva. Nu spun că proprietatea este structura și restul manifestărilor sunt numai derivații din ea, suprastructuri, spun numai că ar dispărea elementul fizic coagulant al instituției obștii. Am văzut că în perioada comunistă aceasta s-a și întâmplat pentru o perioadă

de mai bine de 50 de ani. Elementele constitutive ale obștii s-au conservat în „interiorul” comunității. Atunci când mediul a permis-o, când regimul politic s-a schimbat, oamenii au refăcut instituția obștii adaptând-o bineînțeles la cerințele timpului acesta. A privi obștile din ziua de azi ca pe niște simple alcătuirii organizaționale, ca pe niște firme, este o greșeală pe care numai cel care nu a luat contact efectiv cu comunitățile din Țara Vrancei poate să o facă. Sunt și azi oameni care folosesc cuvântul obște pentru a denumi

oamenii din sat. Cele prezentate mai sus constituie punctul de pornire pentru analize ulterioare asupra diferitelor aspecte ale obștii. Metodologia sociologică a comunităților mici, viabilitatea proprietății colective, *local knowledge*, importanța memoriei colective în argumentul proprietății, dezvoltare prin participarea comunitară, o pledoarie pentru sociologia intervenționistă sunt numai câteva dintre subiectele pe care, împreună cu colegii care au participat la această cercetare, vreau să le supunem unor dezbateri viitoare.

Note

1. Articolul reprezintă o parte a lucrării de licență susținută la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială a Universității din București în anul 2006, lucrare coordonată de profesorul Gheorghită Geană.
2. Pentru realizarea cercetării am avut suportul financiar al Universității din București și al Facultății de Sociologie, prin sprijinul domnilor profesori Ioan Mihăilescu și Cătălin Zamfir, cărora le mulțumesc. Cercetarea a fost făcută sub autoritatea didactică a profesorului Ilie Bădescu, iar sarcina coordonării ei a revenit Monicăi Vasile, doctorand în cadrul Facultății de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea din București.
3. Am experimentat și alte tipuri de instrumente: hărți mentale, teste proiective de tip Szondi, filmul și fotografia antropologică.
4. Nereju, Negriștea, Năruja și Vrâncioaia.
5. Eșantionul a fost alcătuit aleatoriu pe baza listelor electorale și este reprezentativ pe criterii de vârstă, sex și suprafață de pășune și fâneață.
6. Efectuate nu numai în cele șase localități deja menționate, ci aplicate și în deplasări mai scurte (patru-cinci zile) în satele: Bodești, Tulnici, Ploștina, Muncii, Spinești, Poiana.
7. Nereju este ultimul sat care adoptă Așezământul, în 1948. Motivele sunt unele lesne de înțeles dacă urmărim descrierea vieții politice a comunității de la acea dată făcută de profesorul Henri H. Stahl (Stahl, 2002).
8. Dețin la ora actuală copii ale statutelor obștilor din Poiana Negrii și Gemenea, județul Suceava, Berevoiești și Rucăr, județul Argeș, Gemenea și Căndești Vale, județul Dâmbovița. Aceste statute diferă foarte mult din punct de vedere al conținutului și al clarității prevederilor, unele dintre ele fiind incomplet și incorect redactate din punct de vedere juridic tocmai pentru a se menține o situație de incertitudine asupra administrării proprietății comune.
9. Aceasta constituie una din premisele demonstrației mele. Ea poate fi atacată oricând, iar dezbaterile pro și contra asupra acestui subiect nu și-au găsit încă rezolvarea. De aceea nu intenționez aici să fac o dezbateră pe această temă. Titlurile atașate sunt doar câteva trimiteri către poziții ale unor cercetători care vin în acord cu ipoteza formulată de mine.
10. Cazul Bodeștiului este elocvent pentru stabilirea importanței proprietății comune, dar și a Instituției obștii în momentul de față. Bodeștiul, unul dintre „cele șapte sate istorice”, „urmași ai lui Bodea al Vrâncioaiei”, a vândut muntele Piatra Secuiului satului Nereju pe 19 decembrie 1889. (Stahl, 1998, 204-205) De atunci Bodeștiul nu mai are proprietate comună. Memoria colectivă a oamenilor din Vrancea păstrază foarte bine aceste evenimente. În fiecare sat în care am fost, lumea ne-a dat exemplul negativ al Bodeștiului: „Cum să vindem obștea, să ajungem ca bodeștenii? Bodeștenii sunt săraci lipiți pământului. Trăiesc într-un căuc acolo, n-au nici drumuri, n-au nimic” (N.N., 62 de ani, Păulești). Când am

ajuns în Bodești ne așteptam să întâlnim cel mai sărac sat din Vrancea și așa a fost. Viceprimarul din Vrâncioaia, bodeștean, ne-a explicat dezavantajele inexistenței proprietății pentru Bodești și a lipsei instituției obștii. Pentru atragerea de fonduri PHARE sau SAPARD, toate localitățile și-au adus contribuția bănească din activitatea obștilor. „Oamenii în Bodești nu pot contribui cu bani. Chiar și pe vremea lui Ceaușescu nu aveam lemne de unde lua...”

11. Absența acestui element este discutabilă, deoarece din observațiile de teren, cei mai mulți dintre contestatarii acțiunilor conducerii obștii sunt bătrâni. De părerea lor s-a ținut seama în Hăulișca, atunci când în adunarea generală s-a refuzat vânzarea unei parcele de pădure primăriei din Tulnici pentru construirea unei pârtii de ski la Lepșa. De asemenea, la reînființarea obștilor în anul 2000, a fost nevoie de mărturia bătrânilor pentru a stabili hotarele dintre obști cu exactitate. Atunci s-a mers cu pasul pe munte prin păduri dimpreună cu agenții cadastrali. Mărturia lor nu a fost contestată și nu este contestată nici acum. Pe de altă parte, tinerii se plâng că bătrânii sunt ușor de manipulat de liderii locali care reprezintă uneori și interese ale unor partide politice în comunitate. Astfel, spun tinerii, obștea ar trebui lăsată pe mâinile lor. Apoi, 55,1% dintre cei chestionați cred că obștea ar trebui condusă de tineri, și doar 38,6% cred că ar trebui condusă de bătrâni.
12. În toate comunitățile am observat că oamenii nu cunosc prevederile statutului și multe dintre discuțiile aprinse din cadrul adunărilor generale sunt fără rost, spre disperarea comitetului sau a președintelui. Mult mai important este ce cred oamenii că este obștea, ceea ce lor li se pare bine, ceea ce cred ei că obștea ar trebui să facă. Acest tip de conflict îl voi analiza în continuare.
13. O analiză mai detaliată asupra acestei chestiuni apare în studiul semnat de Monica Vasile, 2006.
14. Calculând scorul factorial și făcând apoi testul T, obținem o diferență statistică majoră între medii, cu un nivel de semnificație de 0,053, la un nivel de încredere de 95%.
15. Cunoaștere în sensul de capacități de acțiune, experiență înglobată.

Bibliografie

- Bădescu, Ilie. (1997). *Teoria latențelor colective : contribuții la studiul popoarelor*. București : Editura Isogep-Euxin.
- Bădescu, Ilie. (2002). *Istoria sociologiei*, vol. 1. București : Editura Economică.
- Berger, Peter și Luckmann, Thomas. (1999). *Construirea socială a realității : Tratat de sociologia cunoașterii*, traducere și note de Alex Butucelea. București : Editura Univers.
- Cherubini, Giovanni. (1999). Țăranul și muncile câmpului. În Le Goff, Jacques (coord.), *Omul medieval*. Iași : Editura Polirom.
- Duby, George. (1962). *L'economie rurale et la Vie des campagnes dans l'occident medieval*, vol. 1-2. Paris : Flammarion.
- Geană, Gheorghică. (1998). Obște. În Vlăsceanu, Zamfir (coord.). *Dicționar de sociologie*. București : Editura Babel.
- Golopenția, Anton și Pop, Mihai. (1942). Dâmbovnic, o plasă din sudul județului Argeș. *Sociologie Românească*, 4, 7-12, 413-429.
- Hobart, Mark. (1997). *An Anthropological critique of development : the growth of ignorance*. Londra : Routledge.
- Ionescu, Ion I. (2004). *Sociologia dezvoltării comunitare*. Iași : Institutul European.
- Mandras, Henri. (1995). *Les sociétés paysannes*. Paris : Galimard.
- Măntescu, Liviu ; Vasile, Monica. (2006). *Local interests and individual belonging in village forest commons in Vrancea Mountains of Romania*. IASCP Europe, Brescia, Library of the Commons, <http://dlc.dlib.indiana.edu/archive/00001750/>.
- Ostrom, Elinor. (1990). *Governing the commons : The evolution of institutions for collective action*. New York : Cambridge University Press.

- Stahl, Henri H. (1939). *Nerej, un village d'une région archaïque*, vol. 1-3. București : Institut de sciences sociales de Roumanie.
- Stahl, Henri H. (1958). *Contribuții la studiul satelor devălmașe*, vol. 1-3. București : Editura Academiei Române.
- Stahl, Henri H. (1998). *Contribuții la studiul satelor devălmașe*, vol. 2. București : Editura Cartea Românească.
- Stahl, Paul H. (2002). *Cum s-a stins Țara Vrancei*. București : Editura Paideia.

Abstract

This article pursues to define “Vrâncean obștea nowadays”. In the context of successive changes of property law in Romania and the major difficulties in the process of reestablishing property rights over the forests, we need a clear definition of “obștea vrânceană” as it is today comparing with the archaic form studied by Professor Henri H. Stahl, the form defined today as being obștea in sociological dictionary. This study encompasses three segments – defining “obștea vrânceană” from juridical, organizational and institutional point of view. The difficult part consists in separating organizational part from the institutional one. How does obștea react as an organization and what does the institution of obștea means today ? What do we study : a new form of common property developed after the law 1/2000 and the emergence of new social relations ; “the remains” of an archaic social form, that manifest themselves through a reestablished use right ; or the transformation of an institution that responds to other purposes by using the same constitutive elements like in the past ? I will illustrate in the following pages that the contemporary obștea preserves the old major elements, adapted to a new context, and those define an institution more than just a simple organization.

Primit la redacție : noiembrie 2006